

*Шиб Т.**

КОЛІЗІЙНЕ ПРАВО: ДИНАМІКА І ПЕРСПЕКТИВИ

Відгомом глибоких змін, що торкнулися в останні десятиліття минулого століття колізійного права, стало назрівання в доктрині питання про майбутнє колізійних норм і організованого на цих нормах способу правового регулювання. Постійно зростаюча сфера застосування уніфікованих матеріально-правових приписів, звернення до них в пошуках оптимального в кожній конкретній ситуації застосовного права змушують доктрину задуматись над проблемою зникнення колізійного права як такого.

Рушійною силою в даному питанні є правозастосовна (особливо міжнародного комерційного арбітражу) практика. Якщо раніше процес порівняння матеріально-правових норм для відшукування єдино необхідної використовувався як виключення, сьогодні він застосовується дедалі частіше і за даною динамікою може взагалі витіснити класичний колізійний метод.

В міжнародному приватному праві, як відомо, тривають процеси, що змінюють традиційні уявлення про властиві йому способи правового регулювання і їх співвідношення [1]. Це такі, як: зростаюча взаємодія цих способів, адаптація їх до вимог сучасного міжнародного цивільного обігу, набуття ними нових, гнучких засобів реагування на такі вимоги.

Потенціал сучасної колізійної норми можна проаналізувати на прикладі Гаазької конвенції про право, що застосовується до визначених прав на цінні папери, що знаходяться у володінні посередника, 2002 р. Розробниками відзначається, що передбачена конвенцією основна колізійна норма однаково ефективно діє у всіх ситуаціях, пов'язаних з цінними паперами, які знаходяться у володінні посередника, незалежно від природи прав, що виникають в результаті зарахування цінних паперів на рахунок, і незалежно від того, чи може дане право бути примусово реалізованим по відношенню до відповідного посередника.

Помилковим є зведення характеристики колізійних норм до їх «відсильних» властивостей [2]. Занадто загальним виглядає і пояснення регулятивної функції колізійної норми як встановлення разом з матеріально-правовим приписом, який підлягає застосуванню на його основі, правила поведінки для учасників міжнародного цивільного обігу.

Процес подолання колізійної проблеми носить далеко не механічний характер, самі ж колізійні норми – і в цьому одна з найважливіших особливостей сучасного колізійного права – перестають бути нейтральними, «байдужими» по відношенню до вибору з їх допомогою застосовного права, підкоряючи його вибір запрограмованим в колізійних нормах, їх змісті і структурі пріоритетам (визначеність і передбачуваність колізійного рішення, адекватність кожної конкретної ситуації, виключення шаблонної, формалізованої оцінки, захист інтересів «слабкої сторони», особливо значущих суспільних інтересів [3].

Оскільки право слід розглядати як відкрите, а не замкнуте в собі явище (йому внутрішньо властиві якості, що призводять до його взаємодії з іншими правовими системами,

* студент 4 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Виговський О.І.

існуючими в світі), колізійні норми, що відсилають до будь-якої правової системи формують один із найбільш потужних ресурсів такої «відкритості».

В ХХІ ст. міжнародне приватне право вступило «всеозброєним» матеріально-правовими і колізійними засобами подолання «зіткнення» законів.

Прямолінійне, що виходить із законів формальної логіки тлумачення грядущих у цій сфері змін підказує, здавалося б, безспірно: в силу розширення меж застосування матеріального права «правове поле», підконтрольне колізійним приписам, буде все більше і більше скорочуватися і врешті-решт, можливо, взагалі зникне.

Проте не так легко й чітко навіть в далекому майбутньому можна прогнозувати «крах» у колізійному праві. По-перше, універсалізація процесів світового розвитку далеко не завжди здатна до подолання цивілізаційної диференціації, проявом якої є частково і відмінності в правових системах. Існують сфери матеріального права, які не піддаються або слабо піддаються уніфікації (наприклад, у сфері сімейних, спадкових правовідносин) [4].

По-друге, розширення впливу матеріально-правового способу регулювання не обов'язково тотожне звуженню сфери застосування колізійних норм. Прямої залежності тут може і не бути, якщо уніфікація матеріального права здійснюється на «нічийному» правовому полі, тобто у сфері, не підпорядкованій дії яких-небудь колізійних приписів в силу відсутності їх в національному законодавстві або міжнародних договорах держави.

По-третє, міжнародно-договірна уніфікація матеріального права часто не без прогалин [5]; і це властиво навіть такому видатному уніфікованому акту як Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980р.

Фрагментарний характер окремих уніфікацій не є їх єдиним недоліком. Уніфікація права в певній визначеній вузькій сфері неможлива без використання загальних основоположних цивілістичних понять договірного і деліктного права. Однакове формулювання цих понять у правових системах багатьох країн може породити ілюзію легкості їх використання для уніфікації [6]. Однак, національна судова практика свідчить про суттєві відмінності в розумінні суті цих понять, що прихована за зовнішньо однаковою словесною формою.

По-четверте, саме останні десятиліття ознаменовані «вибухом» в колізійному праві, що пов'язаний з прийняттям багатьма країнами законів про міжнародне приватне право і відповідних структур цивільних кодексів, в яких класичні колізійні норми стали невід'ємною частиною оновленої інструментарію колізійного права.

Отже, гнучкі і традиційні колізійні норми розширюють межі звернення до колізійного метода регулювання, урізноманітнюють засоби і прийоми вираження колізійних засад, підсилюють їх життєздатність. Тому говорити про «відмирання» колізійного права і абсолютну глобалізацію та уніфікацію міжнародного приватного права навіть на перспективу видається некоректним.

Література

1. Очерки международного частного права / под. ред. проф. А. Довгерта. – Х.: ООО «Одиссей», 2007. – С. 31.
2. Богуславский М. М. Международное частное право: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2000. – С. 59.
3. Лунц Л. А. Курс международного частного права: В 3 т. – М. Спарк, 2002. – С. 43.
4. Международное частное право: Учебник /Л. П. Ануфриева, Бекашев, Дмитриева и др. // Отв. ред. Г. К. Дмитриева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., Проспект, 2004. – С. 97.
5. Міжнародне приватне право. Актуальні проблеми / За ред Довгерта А.С. - К., 2002. С.119.
6. Международное частное право: современные проблемы./ Под. ред. М.М. Богуславского. - М., 1994. – С. 76.